

УДК 8Г23

DOI: 10.31470/2518-7600-2020-8/2-272-282

**PSYCHOLOGICAL PRINCIPLES OF TEACHING
FOREIGN LANGUAGE OF PRESCHOOLERS**

**ПСИХОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ НАВЧАННЯ
ДОШКІЛЬНИКІВ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ОБУЧЕНИЯ
ДОШКОЛЬНИКОВ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА**

Олена Чернякова,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри психології та
педагогіки дошкільної освіти в
ДВНЗ «Переяслав-
Хмельницький державний
педагогічний університет
імені Григорія Сковороди»,
м.Переяслав, Київська обл.,
вул. Сухомлинського 30,
08401.

Olena Cherniakova,

PhD in Pedagogical sciences,
Associate professor of the
department of psychology and
pedagogy of preschool
education
Pereiaslav-Khmelnytskyi
Hryhorii Skovoroda
State Pedagogical University
Sukhomlynskooho str., 30,
Pereiaslav, Kyiv reg., 08401

ABSTRACT

The article discusses current approaches to foreign language learning by older preschoolers. Also, the basic contrasts between language and speech are revealed, the great potential of the educational effect of foreign language on older preschoolers is shown. Children's speech does not develop by itself, it is inextricably linked to the development of the whole personality. Up to six years, the child's native language is practically formed. She speaks in short, well-constructed sentences. But knowing your mother tongue is not just about knowing words and being able to build sentences correctly. The child must learn to speak, that is, to master a coherent speech, which is not just a sequence of words and sentences, but also a sequence of coherent thoughts, expressed by correctly chosen phrases of correctly constructed sentences.

The development of communicative communication of preschool children takes place both in the course of education and in communication with children and adults, in the work of kindergartens, schools and at home. Cohesive speech of children comes in two forms - dialogical and monologue. Conversational speech is the simplest, situational and emotional form of oral language. In the territory of our country, in the speech of both adults and children, there is a negative transfer of elements of one language system into another. This transposition appears in the lexical, phonetic and grammatical interferences in the Ukrainian language. Language homonymy is also quite common (words that have a common sound complex but are different in meaning).

Key words: *urgent approach, language, speech, potential an educational action.*

Постановка проблеми. У наш час проводиться пошук шляхів, які дали б можливість підвищити темп навчання, не знижуючи вимог до якості знань учнів. Але суттєвим є зауваження, що перш ніж прийняти певне рішення про кращий шлях навчання мов добре було б дати визначення самої мови. У кращих лінгвістів і психологів мова тлумачиться як складне системне рівневе утворення, що є основним засобом людського спілкування. Слід погодитися з Є. І. Пасовим (Пассов, 1967) у тому, що без мови людське спілкування неможливе, а без спілкування не може бути й суспільства, а відповідно – людини. Без мови не може бути й мислення, тобто розуміння людиною дійсності і себе в ній.

Актуальність дослідження. Складно перелічити і викласти всі існуючі погляди на проблему мови і мовлення, але щоб наочно показати відмінності у висвітленні даної проблеми і у висновках, що при цьому робляться, варто провсти ґрунтовне дослідження. Розмежування мови і мовлення становить основний зміст теоретичних праць багатьох психологів і лінгвістів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розмежування мови й мовлення лежить в основі фонологічного вчення. Між ними існує тісний зв'язок і взаємозумовленість. Мова існує тільки тоді, коли вона реалізується в конкретних

мовленнєвих актах. Мова і мовлення можуть розглядатися як дві взаємопов'язані сторони одного й того ж явища-мовленнєвої діяльності. На основі праць, присвячених даній проблемі, можна виділити такі характеристики мови і мовлення:

1. Мовлення характеризується як індивідуальне явище, а мова – загальне.
2. Мовлення – це психічне явище, а мова-соціальне.
3. Мовлення динамічне, змінне, а мова прагне статичності.
4. Мова підпорядкована лінгвістичним закономірностям, а мовлення лінгвістично нерегулярне.
5. Мовлення історичне, а мова ахронічна!
6. Мова – це суть, мовлення - її вияв.

Такі основні протиставлення між мовою й мовленням, що створюють взаємозумовленість обох цих явищ. У той час В. А. Звєгінцев (Звягинцев, 1997) пише: «Мовлення й мова тісно зв'язані між собою і одне одне взаємно передбачають: мова – це щось соціальне за суттю і незалежне від індивіда, мова необхідна, щоб мовлення було зрозумілим і справляло свою дію».

На захист тісного зв'язку мови і мовлення стають багато вчених. Вони висловлюють думку, що мова і мовлення перебувають у тісному взаємозв'язку. Таким чином, встановлюється взаємозв'язок між мовою і мовленням: мова, будучи одночасно і знаряддям, і продуктом мовлення, є одним із продуктів діяльності нашої психічної організації.

Мета статті. Всебічне дослідження проблеми щодо навчання дошкільників іноземної мови.

Виклад основного матеріалу. Соціальна поведінка людини зумовлена, у першу чергу, можливістю спілкування за допомогою мови. Вербальна комунікація є в цьому плані умовою існування людини в суспільстві, що дає їй можливість розвивати матеріальне виробництво як основу життя.

Мова є первинною природною формою вираження думки людини. У цьому плані вона єдиний і, відповідно, достатній засіб вираження мислення. Однак це зовсім не означає, що засоби вираження мислення замкнені лише у звуковій матеріальній оболонці і ізольованій від усіх умов, із яких

складається конкретна ситуація спілкування. Мовне спілкування не відбувається у вакуумі, а учасники комунікації підпадають під вплив усіх обставин, що включаються в комунікацію спілкування, усвідомлення яких у тій чи іншій мірі наявні в мовленнєвих актах.

Процес вербальної комунікації відбувається в конкретній ситуації завжди прив'язаний до конкретних осіб, особливостей їхнього голосу, міміки, до контексту-теми розмови. Усі ці умови перетворюють загальну схему комунікації в мовленнєвий акт у взаємодії відповідно мовних факторів з усіма іншими факторами, такими як психічний стан того, хто говорить, і його, манера жестикулювати.

У живе мовленнєве спілкування між комунікантами (з учителем і учнем, учнями) вплетено багато обставин, причому позамовні фактори лише супроводжують мовлення. Усі позамовні фактори відіграють допоміжну роль у спілкуванні і при навчанні лексичного пласту мови, мова ж – головну.

Екстралінгвістичний фактор не включений і не може бути включений у структуру мови тобто мовна система функціонує незалежно від зовнішніх факторів і в принципі не потребує якихось додаткових заходів для виявлення змісту висловлювання. Однак можлива надлишковість мови, при всьому розкритті в природних умовах знімається шляхом включення в комунікацію екстралінгвістичних засобів, що підкріплюють абсолютну однозначність конкретного мовленнєвого акту.

У деяких випадках зняття надлишковості мовленнєвого висловлення може бути доведено до такої міри, коли фактично руйнується комунікація. Певними жестами закріплюються конкретні слова, що при навчанні лексичному матеріалу дає можливість учням «бачити» елементи фрази. Використання в тій чи іншій ситуації жестів, притаманних носіям мови, повністю знімає мовну надлишковість і сприяє розширенню словникового запасу. Такими є жести, що означають схвалення, незадоволення, особливості жестикуляції при лічби зупинці таксі, вітанні, при вираженні невпевненості, подиву співрозмовника.

Усе розглянуте вище не виключає особливостей іноземної мови як навчального предмета. За І. О. Зимньою (Зимняя, 1973) специфіка полягає в тому, що він характеризується рисами, притаманними взагалі мові як знаковій системі. В той же час його специфіка визначається цілим рядом відмінних від рідної мови особливостей опанування і володіння нею. Очевидно, що іноземна мова за рядом ознак відрізняється й від будь-якої іншої навчальної дисципліни. І. А. Зимняя підкреслює той факт, що іноземна мова є одночасно і метою, і засобом навчання.

Кожна система навчання цілеспрямована, тобто будується не довільно, а за таким розрахунком, щоб найбільш успішно досягти поставленої мети. У свою чергу мета визначає спосіб і характер діяльності. Розглядаючи загальноосвітні цілі при вивченні іноземної мови Л. В. Щерба (Щерба, 1974) показав, що в цьому процесі людина начебто «усвідомлює» своє мислення, тобто поглиблено пізнає способи оформлення думки; знайомиться з новою інформацією про систему мови, історії, географії, літератури та інших сторін життя країни. Він вважає, що «повністю опанувати рідну мову, тобто оцінити все її багатство, усі її виражальні засоби, можна тільки вивчаючи якусь іноземну мову».

Поряд з головними завданнями перед дошкільниками ставиться завдання практичного опанування іноземної мови. Іноземна мова як навчальний предмет має великий потенціал виховної дії на старших дошкільників. Заняття іноземною мовою сприяє формуванню важливих рис характеру. Як вказує Н. І. Гез (Гез, 1992) робота над мовою розвиває у дітей самостійність, охайність, наполегливість і здатність переборювати труднощі.

Навчання іноземній мові повинне забезпечити комплексну реалізацію практичної, освітньої, виховної й розвивальної цілей проаналізувавши які можна визначені найголовніші з них:

– практичною метою є результат навчання дошкільників спілкуванню іноземною мовою (аудіюванню, говорінню, читанню, письму);

- виховна мета передбачає формування навиків і вмінь інтелектуальної праці, розвиток пізнавальної активності дошкільників та формування його творчої індивідуальності;
- навчальна мета означає розвиток логічного мислення, пам'яті, уваги, розширення кругозору і підвищення загальної культури дошкільників;
- розвивальна мета передбачає розвиток інтелектуальної, емоційності й мотиваційної сфер особистості дітей.

Ці цілі перебувають у взаємозв'язку і взаємовідношенні, при цьому, на думку Л. В. Щерби, провідною є практична ціль, а інші досягаються в процесі опанування іноземної мови в умовах активної пізнавальної діяльності самих учнів. У залежності від цілі відбувається зміна навчання. Проблема взаємодії цілей і змісту навчання постала в педагогіці давно. К. Д. Ушинський (Ушинський, 1983) вказував на залежність між цими категоріями: «Вірно побудована програма навчання передбачає успіх навчання, забезпечує нормальне напруження сил учнів, їх інтерес до навчання і можливість відносно швидкого засвоєння матеріалу». У сучасній методиці викладання іноземних мов існує думка про те, що цілі навчання відіграють провідну роль при визначенні завдань і змісту навчання.

Якщо ми хочемо отримати запланований результат, то повинні виразити його в ідеальному вигляді у цілі навчання, точніше у її компонентному змісті. Проаналізувавши дослідження лінгвістів та психологів можна виділити такі основні компоненти змісту навчання англійської мови. Перший компонент – це лінгвістичний. Його можна охарактеризувати так: навчання дошкільників у послідовності від мовлення (як процесу використання мовних засобів у комунікативних цілях і продуктів цього процесу) до мови (як соціально значимому коду і правилам його функціонування) на основі положень науки про мову-лінгвістики.

Психологічний компонент – це формування в дітей мовленнєвих навиків і вмінь для користування мовою, що вивчається, у комунікативних цілях на основі теорії мовленнєвої діяльності, розробок у психології.

Методологічний компонент – це формування у дітей дошкільного віку раціональних прийомів навчання: набуття знань шляхом спостереження за фактами мови і шляхом їх аналізу, навичок і вмій роботи з навчальним матеріалом, оволодіння самоконтролем.

Провідною функцією предмета «Іноземна мова» є функція спілкування, тобто вміння отримувати й передавати певну інформацію засобами мови, що вивчається. Компоненти змісту навчання відрізняються від інших предметів. Зміст навчання іноземної мови включає адаптовану сукупність знань, умінь і навичок у комунікативній діяльності на основі даної мови. Розрізняють чотири основні види комунікативної мовленнєвої діяльності: аудіювання, говоріння, читання й письмо. Навчити мови – це значить закласти основи граматики, фонетики, лексики.

Мова як засіб спілкування виникла й існує як звукова мова, і володіння системою її звуків є обов'язковою умовою спілкування в будь-якій її формі. Мова буде сприйматися слухачем важко, спотворено, або зовсім не буде зрозумілою, якщо мовець порушує фонетичні мовні норми. Слухач не зрозуміє зверненого до нього мовлення, якщо сам не володіє навичками вимови.

Однак фонетика не вивчається як самостійний аспект мови, діти повинні володіти навичками вимови, що здійснюється в ході навчання усного мовлення і читання. Відповідно до принципу апроксимації виділяють два завдання:

1. Оволодіти обмеженим обсягом фонетичного матеріалу, необхідним і достатнім для актів комунікації.

2. Оволодіти приблизно правильною вимовою, вивчити повний зразковий літературний стиль вимови.

Грамотичний матеріал включає певні правила, достатні для користування мовою як засобом спілкування і реальні для його засвоєння в даних умовах.

Сучасний стан теорії навичок і вмій в іноземній мові дозволяє виділити чотири основні етапи роботи над грамотичним матеріалом:

1. Етап презентації грамотичних явищ і створення орієнтовної основи для подальшого формування навичок.

2. Формування мовленнєвих граматичних навичок шляхом їх автоматизації в усному мовленні.

3. Включення мовленнєвих навичок у різні види мовлення.

4. Розвиток мовленнєвих умінь.

На думку Є. І. Пассова (Пассов, 1967) нерідко після курсу навчання можна спостерігати, як діти, вміючи утворити ту чи іншу граматичну форму, не можуть застосувати знання в мовленні. Причину слід шукати в стратегії навчання, яка передбачає попереднє запам'ятовування граматичного матеріалу у відриві від виконуваних ним мовленнєвих функцій. Найважливішою умовою тут є ситуативність. Істотною рисою комунікативного методу, яка принципово відрізняє його від інших, є те, що ситуативність визначається необхідною не тільки для розвитку вміння, але й для формування навичок.

Л. В. Щерба (Щерба, 1974) вказував, що метод «вільного спілкування» набагато кращий для сучасного суспільства, але й він має недоліки: вивчають розмовне мовлення, оволодівають усним, однак при цьому слабо знають граматику і не мають поняття про норми літературної мови – тієї мови, якої навчаються в результаті вільного спілкування. Щоправда, метод має свої переваги: тільки в умовах безпосереднього спілкування можна до кінця зрозуміти спосіб мислення людей, котрі є носіями тієї чи іншої мови, і засвоїти саму мову.

Висновки. У наш час усе більшою популярністю користуються інтенсивні методи навчання іноземних мов. Успішність в оволодінні спілкуванням іноземною мовою, комфортність і мажорність самого навчального процесу призвели до того, що ця ідея зацікавила багатьох викладачів іноземної мови і викликала інтерес у бажаючих вивчати іноземні мови.

Психологи, методисти та фахівці інших напрямів у своїх дослідженнях розкривають особливості цієї технології.

1. Використання прийомів, що активізують свідомі і підсвідомі процеси психіки для створення широкої й ґрунтовної бази.

2. Розробка завдань, що мотивують спілкування.

3. Оптимальна організація колективної взаємодії дошкільників між собою і з учителем.

Таким чином, проведений у статті аналіз сучасної психолінгвістичної, психологічної й методичної літератури розкрив специфіку навчання іноземної мови і виділив кардинальні проблеми, пов'язані з питанням «чого навчати». Педагоги, які володіють мистецтвом організації такого навчального процесу, що сприяв би успішності навчання іноземної мови можуть досить на високому рівні викладати матеріал мови, яка вивчається дітям старшого дошкільного віку.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Гарднер А. English for school London. 1999.
2. Гез Н И. Английский язык для дошкольников. Москва: Просвещение, 1992. 224 с.
3. Звягинцев В. А. Язык и речь. Москва: Просвещение, 1997. 128 с.
4. Зимняя И. А. Психологические аспекты обучения говорению на иностранном языке. Москва. Педагогика, 1973. 64 с.
5. Леонтьев А. А. Основы психолінгвістики. Москва. Смысл, 1999. 180 с.
6. Пасов Е. Л. Коммуникативные упражнения. Москва: Просвещение, 1967. 99 с.
7. Ушинський К. Д. Вибрані педагогічні твори: В 2 т. С.: Рад. шк., 1983. Т. 1. 278 с.
8. Щерба Л. В. Языковая система и речевая деятельность. Ленинград: Наука. 1974. 345 с.

REFERENCES

1. Gardner, A. (1999). Gardner English for School London.
2. Gez, N (1992). Angliyskiy yazyk dlya doshkol'nikov [English for preschoolers]. Moskva: Prosveshchenie., 224 [in Russian].
3. Zvyagintsev, V. (1997). Yazyk i rech'. Moskva [Language and speech]: Prosveshchenie. 128 [in Russian].
4. Zimnyaya, I. (1973). Psikhologicheskie aspekty obucheniya govorenuyu na inostrannom yazyke [Psychological aspects of teaching speaking a foreign language]. Moskva. Pedagogika., 64 [in Russian].

5. Leont'yev, A. (1999). Osnovy psikholingvistiki [Fundamentals of Psycholinguistics]. Moskva. Smysl, 180 [in Russian].

6. Pasov, E. (1967). Kommunikativnye uprazhneniya [Communicative exercises]. Moskva: Prosveshchenie, 99 [in Russian].

7. Ushynskiy, K. (1983). Vybrani pedahohichni tvory [Selected pedagogical works], 1, 278 [in Ukraine].

8. Shcherba, L. (1974). Yazykovaya sistema i rechevaya deyatelnost' [Language system and speech activity]. Leningrad: Nauka, 345 [in Russian].

АНОТАЦІЯ

У статті обговорюються сучасні підходи до вивчення іноземних мов старшими дошкільниками. Виявлено основні контрасти між мовою та мовленням, показаний великий потенціал виховного впливу іноземної мови на старших дошкільнятків. Мовлення дітей розвивається не саме по собі, воно нерозривно пов'язане з розвитком особистості. До шести років рідна мова дитини практично формується, переважає здатність говорити короткими, добре побудованими реченнями. Проте, дитина повинна навчитися говорити, оволодіти зв'язним мовленням, яке є не просто послідовністю слів і речень, а й послідовністю зв'язних думок, виражених правильно підібраними фразами.

Розвиток комунікативності дітей дошкільного віку відбувається як в процесі навчання, так і в процесі спілкуванні з дітьми та дорослими. Згуртоване мовлення дітей буває двох форм - діалогічної та монологічної. Розмовне мовлення - найпростіша, ситуативна та емоційна форма усної мови. На території нашої країни в мовленні і дорослих, і дітей відбувається негативне перенесення елементів однієї мовної системи в іншу. Ця транспозиція з'являється в лексичних, фонетичних та граматичних втручаннях в українській мові. Досить поширеною є мовна омонімія.

Ключові слова: *термінологічний підхід, мова, мовлення, потенціал навчальної дії.*

АННОТАЦІЯ

В статье обсуждаются современные подходы к изучению иностранных языков старшими дошкольниками. Выявлены основные контрасты между языком и речью, показан большой потенциал воспитательного воздействия иностранного языка на старших дошкольников. Речь детей развивается не сама по себе, она неразрывно связана с развитием личности. К шести годам родной язык ребенка практически формируется, преобладает способность говорить короткими, хорошо построенными предложениями. Однако, ребенок должен научиться говорить, овладеть связной речью, которая является не просто последовательностью слов и предложений, но и последовательностью связных мыслей, выраженных правильно подобранными фразами.

Развитие коммуникативности детей дошкольного возраста происходит как в процессе обучения, так и в процессе общения с детьми и взрослыми. Сплоченное речи детей бывает двух форм - диалогической и монологической. Разговорная речь - самая простая, ситуативная и эмоциональная форма устной речи. На территории нашей страны в речи и взрослых, и детей происходит негативный перенос элементов одной языковой системы в другую. Эта транспозиция появляется в лексических, фонетических и грамматических вмешательствах в украинском языке. Достаточно распространенной является языковая омонимия.

Ключевые слова: *терминологический подход, язык, речь, потенциал учебного действия.*